Amerikaanse vogelkers op West-Terschelling sinds 1920

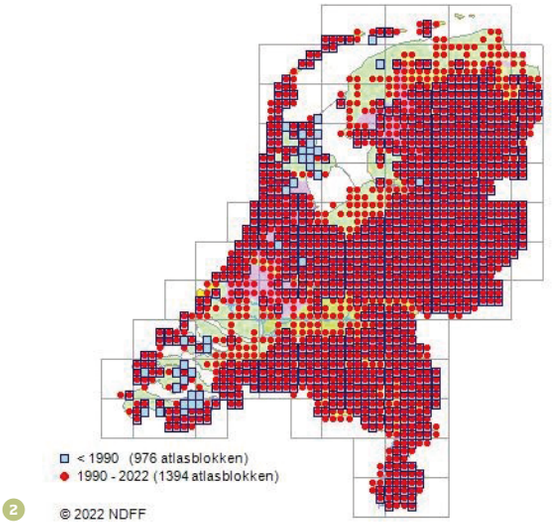
SAMENVATTING

Amerikaanse vogelkers is vanaf 1920/1930 in ons land op zandgrond aangeplant en gezaaid. Vandaar breidde de soort zich uit, eerst vooral op zandgrond, later vrijwel overal in Nederland. De soort werd daarom wel 'bospest' genoemd. Of de verspreiding werkelijk zo massaal plaatsvond, is in 1977 in een geïsoleerde situatie op Terschelling nagegaan en in 2022 nogmaals. In de afgelopen eeuw hebben aangeplante en ingezaaide Amerikaanse vogelkersen zich in de boswachterij West-Terschelling beperkt verbreid en zijn ze op sommige plekken verdwenen. Van een ongeremde 'bospest'-verbreiding is hier na zo'n lange tijd geen sprake. In de laatste vijftig jaar was de verbreiding zelfs zeer beperkt. Wel is plaatselijke opslag uit aanwezig zaad na kap/dunning mogelijk, al blijft het zaad maar drie tot vier jaar kiemkrachtig.

Tekst: **Herman Eijsackers**



1 De Amerikaanse vogelkers werd in de jaren 1920/1930 in Nederland geïntroduceerd en is inmiddels wijdverspreid. (Foto: Herman Eijsackers)



2 Verspreiding van Amerikaanse vogelkers in Nederland.

Aanleiding en aanpak

Amerikaanse vogelkers 1 is vanaf 1920/1930 in ons land aangeplant en gezaaid om de bodem in dennenbossen op zandgrond te verbeteren. In de loop der jaren breidde de soort zich uit, eerst vooral op zandgrond, later vrijwel overal in Nederland 2. Vanwege die verbreiding wordt de soort in natuurbeschermingskringen vanouds 'bospest' genoemd. Onderzoek in Drenthe, Brabant en op de Veluwe (Eijsackers, 1978; Van den Tweel en Eijsackers, 1986), liet ruimte voor twijfel over die massale verbreiding. Daarom is onderzoek naar de verbreiding in een geïsoleerde situatie gedaan, de boswachterij West-Terschelling. Amerikaanse vogelkers is daar op enkele plaatsen gezaaid en ingeplant waardoor de uitgangssituatie bekend is. Het eiland ligt geïsoleerd in de Waddenzee waardoor de kans op introducties van buiten door vogels naar mijn verwachting klein is, zie ook aan het eind van dit artikel. In 1977 is in de opstandsleggers – de bekeersmatige 'boekhoud'boeken waarin alle beheersmaatregelen werden vastgelegd – nagegaan waar Amerikaanse vogelkers vanaf 1920 in de boswachterij is aangeplant of ingezaaid en is geïnventariseerd waar de soort nog



3 Zekere (gearceerd) en mogelijke (gestippeld) aanplant/inzaai Amerikaanse vogelkers op Terschelling.



4 Bedekking Amerikaanse vogelkers op Terschelling (<5 %, 5-50 %, >50 %) in oktober 1977.



5 Bedekking Amerikaanse vogelkers op Terschelling (<5 %, 5-50 %, >50 %) in maart 2022.

groeit. Dat gebeurde per bosperceel in bedekkingsklasse <5 %, 5-50 % of >50 %. In 2022 is opnieuw bekeken waar de soort staat. Ook zijn bloeiende struiken/bomen en zaailingen geïnventariseerd. De oppervlakken van de bedekkingspercentages in de bospercelen zijn opgemeten met een 10x10 m raster.
De aanplant/inzaai en inventarisaties zijn onderling vergeleken om vast te stellen:

1. waar en in welke mate Amerikaanse vogelkers zich verbreid heeft;
2. waar de soort verdwenen is of in bedekking afgenomen;
3. waar verdere verbreiding gezien bloeiende struiken en zaailingen te verwachten is.

Doordat verschillende boomsoorten zijn aangeplant, kon ook nagegaan worden of de hoofdboomsoort invloed heeft op deze verbreiding.

De eerste aanplant

Inzaai of aanplant begon in de jaren 1917-21 en vond vooral plaats in de periode 1930-1950 3. De gegevens over aanplant/inzaai zijn vastgelegd als "tussen geplant" of "ingezaaid" zonder hoeveelheden of aantallen per m². Houtvester Boodt heeft begin jaren '30 de bebossing van de Noordzee-eilanden beschreven. Amerikaanse vogelkers werd incidenteel gebruikt als vervanging van tussen te zaaien eik (circa 8 hl per ha). In een achttienjarig gemengd bos met 3.400 zwarte dennen per ha telde hij 270 prunusstruiken (Boodt, 1934). Van de veertien vakken waar Amerikaanse vogelkers zeker is aangeplant/ingezaaid hebben in 1977 dertien percelen (deels) meer dan 50 % bedekking 4. In één perceel is geen vogelkers meer aangetroffen. Bij de mogelijk aangeplante percelen is de bedekking afgenomen en ook hier is in één vak Amerikaanse vogelkers niet meer aanwezig. Van 1977 naar 2022 is het aantal percelen zonder Amerikaanse vogelkers toegenomen, terwijl in vijf aangeplante percelen geen Amerikaanse vogelkers meer stond 5. Om die veranderingen verder te preciseren zijn de oppervlakken met de verschillende bedekkingspercentages opgemeten 6a. Door vergelijking van 1977 en 2022 kon de verdere toe- of afname worden vastgesteld 6b.

Aanplant 25770 m²			
	<5%	**5-50%**	**>50%**
1977	20.420	19.820	7.820
2022	7.120	24.630	13.420

6a

	sterke afname	**afname**	**toename**	**sterke toename**
1977	10.770	21.060	3.200	
2022	2.650	11.000	6.300	8.240

6b

De totale bedekking met de verschillende bedekkingspercentages 6a nam iets af van 48.060 naar 45.170 m², maar de zwaardere bedekking (5-50% en >50%) nam toe. Vergelijken we 1977 met 2022 6b dan is er zowel toename als afname in de bedekking opgetreden (2650 m² met een sterke afname en 11000 m² met een afname). Er is geen sprake van een zich uitbreidende olievlek, maar van een mozaïek met op de ene plek toename en op de andere afname. In het Noordwestelijke en Zuidoostelijke deel van de boswachterij, waar de meeste aanplant/inzaai plaatsvond, is de verbreiding het grootst. Maar er zijn ook nu nog steeds scherpe grenzen tussen percelen met een zware bedekking en naastliggende percelen zonder Amerikaanse vogelkers. Volgens oud SBB-medewerker Freek Zwart heeft er in de onderzochte gedeelten van de boswachterij geen bestrijding van Amerikaanse vogelkers plaatsgevonden. Wel zijn direct om de boswachterij struiken aangesmeerd met bestrijdingsmiddel.
In 1977 zijn de grote, besdragende struiken en zaailingen geïnventariseerd. Die stonden niet op de plaatsen met de hoogste dichtheid van Amerikaanse vogelkers en plekken met zaailingen vielen daar evenmin mee samen. In 2022 stonden langs de paden weinig grotere struiken, vaak met slechts enkele bloemtrosjes. In de naastliggende duinen stonden spaarzaam lagere struiken (ca. 1.5m) vol bloemtrossen.

Wat kunnen we hiervan leren?

Voor dit langetermijnonderzoek geldt het voorbehoud dat schattingen van bedekkingsgraden altijd een zekere marge hebben, ook indien door dezelfde personen uitgevoerd, zeker na een langjarige tussenperiode. Aanplant in deze droge, arme duingrond is moeilijk en spontane kieming zal beperkt zijn. Kiemingsonderzoek met bessen verzameld in het gehele land leverde heel lage kiemingspercentages op: enkele procenten met een uitschieter van 10 %. De zaden bleven drie tot vier jaar kiemkrachtig (Eijsackers en van den Ham, 1984, 1990).

Niettemin was er in een aantal percelen na de eerste veertig à vijftig jaar een aanzienlijke bedekking met Amerikaanse vogelkers en was het totale bezette oppervlak bijna verdubbeld (aanplant 1920/1930: 25.770 m^2, inventarisatie 1977: 48.060 m^2). Maar er waren ook ingeplante of ingezaaide percelen met weinig of helemaal geen Amerikaanse vogelkers. Gezien de in 1977 waargenomen grote besdragende struiken kan Amerikaanse vogelkers hier tot wasdom komen en reproductief worden. De slagingskans van inplant/inzaai blijkt echter wisselend.

Na de volgende vijftig jaar (in 2022) is de bedekking in totaal iets afgenomen, maar wel wat zwaarder geworden. Er zijn echter ook percelen met afgenomen bedekking of helemaal geen Amerikaanse vogelkers. De verbreiding is zeer beperkt vergeleken met de periode 1920/1930-1977.

Wat waren mogelijke invloeden?

In de met Oostenrijkse en Corsicaans dennen beplante/ingezaaide percelen is alle gezaaide/geplante Amerikaanse vogelkers aangeslagen. In drie van de vijf percelen waar ook eik tussen was geplant, was er een sterke afname en volledig verdwijnen van Amerikaanse vogelkers en in twee percelen een gedeeltelijke toename. Van den Tweel en Krommendijk (1986) vonden in de boswachterijen Appelscha en Dorst dat Amerikaanse vogelkers onder eik gaandeweg verdwijnt. Bodemrijkdom lijkt voor Terschelling minder relevant, het is arme (duin)zandgrond. Invloed van stikstof van buitenaf is hier nauwelijks aan de orde.

Bodemberoering kan van invloed zijn, al vonden wij bij proeven dit effect alleen op rijkere bodemtypen. In de boswachterijen Dorst en Appelscha vonden van den Tweel en Krommendijk (1983) geen invloed van bodemverrijking en -beroering.

Bodemvocht kan een rol spelen. De Noordwest hoek van de boswachterij ligt lager, met de afgelopen dertig jaar een hogere waterstand (med. F. Zwart) . In 2022 hadden relatief veel percelen daar een redelijke tot zware bedekking met Amerikaanse vogelkers.

Licht is van belang: op open plekken is er forse opslag van Amerikaanse vogelkers. In de winter van '21/'22 vond houtkap plaats, waar in de nabije toekomst opslag van Amerikaanse vogelkers waarschijnlijk is. Vogels kunnen Amerikaanse vogelkers verspreiden, maar in welke mate (doortrekkende) vogels dat in West-Terschelling hebben gedaan, is de vraag. Smith (1975) vond in Amerika ca. 70 % van het zaad binnen 25 m van de zaadbron terug, 70 % als uitgespuwde pitten. Oosterbaan en Van Tol (1977) vonden op de Veluwe zaad maximaal 100 m van één zaadbron verspreid. Bij eigen kooiproeven met spreeuwen spuwden ze de pitten vrijwel meteen weer uit. Verspreiding over korte afstand is zeker belangrijk, maar is over grotere afstanden via de ontlasting veel minder waarschijnlijk.

Conclusie

In de honderd jaar van 1920/1930 tot 2022 heeft de aangeplante/ingezaaide Amerikaanse vogelkers zich in de boswachterij West-Terschelling beperkt verbreid en is de soort op sommige plekken verdwenen. Van een ongeremde 'bospest'-verbreiding is hier, na zo'n lange tijd, geen sprake. In de tweede periode van vijftig jaar was de verbreiding zeer beperkt. Wel is plaatselijke opslag uit aanwezig zaad na dunning mogelijk, al blijft het zaad maar enkele jaren kiemkrachtig (Eijsackers en van den Ham, 1990). ■

Herman Eijsackers
Voormalig Rijksinstituut voor Natuurbeheer
hjpeijsackers@hotmail.com

SUMMARY

Development of black cherry on West Terschelling since 1920

Black cherry was planted and sown on sandy soils in The Netherlands around 1920/1930. From there it dispersed, at first on sandy soils, later almost all over the country. It was therefore called 'forest pest.' Following research in the '90s, doubts arose about the massiveness of this dispersal. Therefore, the dispersal after planting and sowing has been investigated in an isolated situation on the isle of Terschelling. Inventories were carried out in 1977 and 2022 and compared to the original planting/sowing data. During 100 years (1920 to 2022), black cherry had dispersed to a limited extent through the forestry of West Terschelling, and at some places had disappeared completely. Unrestrained 'pest'-like dispersal did not occur; in the second period the further dispersal had been very limited. Local germination of seedlings after logging or thinning is possible, although the seed remains germinative only for three to four years.

Literatuur

De complete literatuurlijst van dit artikel vindt u door deze QR-code te scannen, of bij de online versie van dit artikel, die te vinden is https://delevendenatuurmagazine.nl/de-levende-natuur-nummer-02-2023/samenvatting-amerikaanse-vogelkers/.

Eijsackers, H., 2023. Amerikaanse vogelkers op West-Terschelling sinds 1920 *De Levende Natuur* 124 (2), 67-69.

SUMMARY

Development of black cherry on West Terschelling since 1920

Black cherry was planted and sown on sandy soils in The Netherlands around 1920/1930. From there it dispersed, at first on sandy soils, later almost all over the country. It was therefore called 'forest pest.' Following research in the '90s, doubts arose about the massiveness of this dispersal. Therefore, the dispersal after planting and sowing has been investigated in an isolated situation on the isle of Terschelling. Inventories were carried out in 1977 and 2022 and compared to the original planting/sowing data. During 100 years (1920 to 2022), black cherry had dispersed to a limited extent through the forestry of West Terschelling, and at some places had disappeared completely. Unrestrained 'pest'-like dispersal did not occur; in the second period the further dispersal had been very limited. Local germination of seedlings after logging or thinning is possible, although the seed remains germinative only for three to four years.

Literatuurlijst

Boodt, P., 1934. De bebossching op de Noordzee-eilanden. Nederlandsch Boschbouw-Tijdschrift 7.

Eijsackers, H., 1978. Mogelijke invloeden van het onkruidbestrijdingsmiddel 2,4,5-T op de bodemfauna. RIN verhandeling nr. 14, Arnhem.

Eijsackers, H. & D. van den Ham, 1984. Kiemingspercentages van Amerikaanse vogelkers (Prunus serotina EhrH.) onder laboratorium- en veldomstandigheden. Nederlands Bosbouwtijdschrift 56: 178-185.

Eijsackers, H. & D. van den Ham, 1990. Kieming van Amerikaanse vogelkers (Prunus serotina Ehrh.) in relatie tot vegetatietype en bodembewerking. RIN rapport 90/7. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

Oosterbaan, A. & G. van Tol, 1977. Uitbreiding van de Amerikaanse vogelkers in de boswachterijen Oostereng en Doorwerth. Rijksinstituut voor onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw, rapport nr. 133, Wageningen.

Smith, A.J., 1975. Invasion and ecesis of bird disseminated woody plants in a temperate forest sera. Ecology 56: 13-34.

Van den Tweel, P.A. & G. Krommendijk, 1986. Prunusonderzoek in de boswachterijen Dorst (N.Br.) en Appelscha (Fr.). Staatsbosbeheer, sector Bosbouw, afdeling bosontwikkeling, rapport nr. 1986-3.

Van den Tweel, PA. & H. Eijsackers, 1986. Amerikaanse vogelkers, bospest of een in Nederland ingeburgerde soort als vele andere? Groen 42 (12): 30-34.